

РОЗДІЛ 14. РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.74>

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Є.М. СМІЧКА «СУДОВІ ДОКТРИНИ В ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ»

Спасибо-Фатєєва І.,
в.о. завідувача кафедри цивільного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки

Монографія Є.М. Смичка «Судові доктрини в податковому праві» видана у видавництві «Право» у 2023 році привернула мою увагу своєю назвою – про судові доктрини не так багато написано в Україні, а останнім часом вони перебувають у тренді. При чому доктринальне бачення тієї чи іншої правової інституції, як це історично склалося, змінювалося і що наразі ми маємо – це дуже важливий аспект вивчення всіх правових явищ. Не даремно цьому приділяють увагу численна армія українських науковців, які згуртувалися по різних тематиках і пропонують спільний погляд на доктрини в цивільному, податковому, кримінальному й інших галузях права на сторінках журналу «Право України».

Ознайомлення з монографією Є.М. Смичка ще раз довело значимість доктринального бачення проблем. В книзі автор рухається від загального розуміння доктрини в праві до конкретного – доктрин в податковому праві. Відтак не тільки весь загальний матеріал цієї книги, присвячений різній інформації про правові доктрини, а й все те, що стосується доктрини в податковому праві цілком може використовуватися й цивілістами. Адже в майнових правовідносинах не може існувати штучних стін, зведених нормативістським підходом до права, випестованим за радянських часів, коли вихід за межі тої чи іншої галузі права був просто неможливим. Наразі ми значно ширше сприймаємо все, без цих галузевих парканів, а тому маємо можливість комплексного сприйняття різних явищ, у тому числі з позицій цивільного і податкового права. Не даремно багато професорів європейських університетів окреслюють сферу своїх професійних інтересів як цивільне і податкове право.

Тож тематика монографії Є.М. Смичка, як видається, є загально важливою для всіх правників.

Щодо змістовності цієї монографії, слід вказати на послідовність розкриття автором теми дослідження – від загальнотеоретичних уявлень щодо правової доктрини, визначення і ролі різних суб'єктів формування судових доктрин (це і Європейський Суд з прав людини, і Конституційний Суд України, і Верховний Суд) до доктрин у податковому праві – їх джерела, становлення, види, ефективність застосування тощо.

Автор достатньо мірою ґрунтовно підходить до аналізу поняття доктрини і її співвідношення з такими категоріями, як «правова позиція Верховного Суду», «судовий прецедент», «квазіпрецедент», «судова практика», «судова правотворчість», «судове тлумачення» та ін. В монографії ці поняття зіставляються й осмислюються. Те, що ми вже звикли сприймати як правову позицію і що не викликає і нас заперечень як дещо визначальне в праві, в процесуальних кодексах не позначається і не визначається. Тим не менш це не стримує ані правову думку, ані судові органи в генерації різних правових позицій.

Важливим для практики і цікавим для дослідника є допустимість і межі суддівської правотворчості. Важливе це тому, що ми звично сприймаємо законодавчу (правотворчу), виконавчу та судо-

ву сфери і тривалий час вважалося, що суд застосовує норму права, а не творить джерело права. Між тим останнім часом має місце зростання так званого суддівського активізму і від тлумачення і заповнення прогалин суд раз від разу переходить до творіння інших регуляторів, умов, підстав, аніж ті, що передбачені в законі. В суспільстві спостерігається підвищення градусу напруження від подібних підходів з боку Верховного Суду і загострюються дискусії з приводу цього. Тому все, що автор монографії висловлює як аргументацію «за» і «проти» такого суддівського активізму, є важливим і корисним. Адже все це перебуває на шляху «пошуку судом права».

Також автор торкається й питань значення науково-правових висновків для Верховного Суду, які робляться членами науково-консультативної ради на запитання Верховного Суду. Це кропітка аналітична робота науковців, яка покликана запропонувати вищій судовій інстанції аргументацію та висновки, а Верховний Суд, в свою чергу, матиме можливість оцінити всі позиції науковців і прийняти висловлені обґрунтування.

Слід відмітити й розмірковування автора монографії про «м'яке право», що відіграє свою роль як регулятор відповідних відносин. Нажаль в українській літературі цьому питанню приділяється недостатньо уваги і те, що подібним напрямком слід зайнятися, не викликає сумнівів.

В монографії проаналізовано численні рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду, Конституційного Суду України – і без цього наукова праця, присвячена доктрині, насамперед судовій, не могла би відбуватися.

В цілому монографію Є.М. Смичка слід охарактеризувати як добротну наукову працю, аргументовану, аналітичну і корисну як для науковців, так і для суддів та адвокатів.